

„Érték és szépség”

Interjú Szécsiné Rédei Évával, a kiskunhalasi Csipkeház vezetőjével¹

– 2017-ben ünnepelte a halasi csipke a 115 éves évfordulóját. Kérem, hogy mutassa be nekünk a halasi csipke történetének jellegzetes momentumait.

– Igen, 115 éve működő manufaktúra vagyunk. A halasi csipke születését 1902-re tehetjük, ekkor történt, hogy a helyi gimnázium tanára, Dékány Árpád fejében megszületett az ötlet egy helyi, varrott csipke létrehozásáról. A varrott csipke nem volt olyan elterjedt az országban, mint a vert, kötött vagy horgolt csipke. A varrott csipke jóval munkaigényesebb, mint a más technikával készült társai. Ez a csipke művesebb, és a végterméke is könnyedebb, légiesebb. Dékány népies motívumok felhasználásával terveket készített, az akkori divatnak megfelelően szecessziós, lágy vonalvezetés alkalmazásával. A tervekkel több hímnőzt is felkeresett, köztük saját édesanyját is, akik a terveket csipkeként kivarrhatatlannak ítélték meg. Ekkor a sors szerencsés összjátéka folytán a városba érkezett Markovics Mária, akit a halasi csipke másik szülőjének tekintünk. Markovics Mária ekkortájt Budapesten élt és tanult, de halasi születésű volt, és édesanyját jött haza ápolni. Nagyon ügyes fehérneművarró asszony volt, Budapesten több híres arisztokrata családnak dolgozott. Itthon, Kiskunhalason is varrodát nyitott. Őt is felkereste Dékány Árpád, és aztán Markovics Mária volt az, aki kitalált egy, a világon egyedülálló technikát, amely technikával ma is készül a halasi csipke.

A csipke az 1930-as években élte a fénykorát. Volt olyan időszak, amikor közel 100 csipkevarró dolgozott a városban. Európa nagyvárosaiból jöttek a megrendelések. Ekkor, az 1930-as években épült meg a Csipkeház, és ezt követően már itt dolgoztak a varrónők. A második világháború idején jelentősen megrongálódott az épület, a csipkevarrók szétszéledtek, illetve az otthonukban varrtak. Markovics Mária egészen 1954-ben bekövetkezett haláláig a motorja volt a csipkevarrásnak, és ő tartotta össze a csipkevarró asszonyokat. Az 1950–60-as években aztán egy újbóli fellendülés indult. 1955-ben már ismét nagydíjat nyert a halasi csipke a brüsszeli kiállításon. Ekkor új tervezők is megjelentek a csipke életében.

A rendszerváltás előtt a háziipar keretein belül működött a halasi csipke. A háziiparnak több ágazata volt a városban: gyermek- és felnőttgeket is varrtak, hímeztek, és emellett működött a halasi csipke, amit gazdaságilag eltartott a többi ágazat. A halasi csipkevarrás hagyományának fenntartása a csipke 115 éves története során mindig fontos volt a város

---

Sorozatunk a Földművelés Minisztérium „Hungarikumok és a nemzeti értékek megőrzésének, népszerűsítésének támogatása” program keretében készül. (A Szerk.)

¹ Szécsiné Rédei Éva kiskunhalasi születésű közgazdász. 2014-ben megszólítva érezte magát, amikor az intézmény élére új vezetőt kerestek. 2014 óta vezeti a Csipkeházat, próbálja a minőség és az érték megőrzése mellett minél nyitottabbá és ismertebbé tenni a műhelyt és a múzeumot. Törekszik arra, hogy a manufaktúra munkatársai erkölcsileg és anyagilag megbecsülésben részesüljenek.

vezetőségének és a lakosságnak. Jellemzően az éppen működő polgármester és a háziipar vezetője volt a halasi csipke patrónusa. A rendszerváltáskor az akkori polgármester, Tóth Zoltán is szívügyének tekintette a csipkevarrást, és az életben tartásához fontosnak tartotta egy közalapítvány létrehozását. Az alapítvány 100%-ban Kiskunhalas város tulajdona, és ezen keresztül az önkormányzat minden évben hozzátesz a költségvetésünkhöz. Jelenleg a bevételünk felét kapjuk városi támogatásként, a másik fele pedig az értékesítésből származik. Ma kilenc csipkevarróknak van, akik ismerik a csipkevarrás titkát és technikáját.

– *Érdekes, hogy a város vezetősége ennyire ragaszkodott a csipkéhez, hiszen viszonylag kevés embert foglalkoztat.*

– Igen, valóban nem sok munkahelyet ad. A technikai dolgozókkal együtt összesen 12 főt alkalmazunk. Áttételesen azonban a csipke ügye sokakat érint a városban. Sokaknak fontos a csipke. A halasiak büszkéek városuk hungarikumára. Ha a halasi családokhoz vendég jön, elhozzák a múzeumba. Ha a városba hivatalos vendég érkezik, szintén rendszerint megtekinti a csipkemúzeumot. Emellett a város turisztikai életében is fontos szerepe van a Csipkeháznak. Turistacsoportok, belföldi és külföldi látogatók érkeznek a városba a halasi csipkét megtekinteni.

– *Mitől egyedülálló ez a csipkekészítési technika?*

– A csipkekészítés két fázisban történik. Az első fázist kontúrozásnak nevezzük. A papírra rajzolt terv rákerül egy kifeszített ráámára, és a kontúrozó a tervvonalon végigvezet egy 20-as vastagságú kontúrcérnát, amelyet egy másik, leheletvékony cérnával rögzít a papírhoz. Amikor kész a kontúr, a munkadarab a csipkevarró kezébe kerül.

Még Markovics Mária életében kialakult a halasi csipke 60-féle különböző öltésfajtája. Ezek az egymásba kapcsolódó huroköltések különböző formái. Mindegyiknek önálló elnevezése van. Ezeket az öltésfajtákat alkalmazva és variálva tölti ki a csipkevarró a kontúrszálak közötti tereket. Ő már nem ölt bele a papírba, ezért levegőben varrásnak is nevezik ezt a technikát. A csipkevarró a kontúrszálba ölt, és a varrás a papír fölött történik. Amikor a csipkevarró a köztes tereket kitöltötte, akkor azt a bizonyos fércszálat, amivel a kontúrozó rögzítette a papírhoz a kontúrszálat, hátul elvágja, és a kész csipke, mint egy matrica, elválik a papírtól. Ez a halasi csipke készítésének lényege, és ez a technika a világon egyedülálló. Az elmúlt 115 év alatt a technika nem változott, a halasi csipke ma is így készül.

– *Milyen motívumokat varrnak?*

– Ma is varrjuk azokat a motívumokat, amelyeket Dékány Árpád és a többi neves tervező a 20. század elején tervezett. A halasi csipke a tervek szempontjából is az 1930-as években élte a virágkorát. Későbbi tervezésű csipkéket is varrunk, de vannak egészen új terveink is. Jelentős tervezőink: Stepanek Ernő, Pongrácz Margit, Tar Antal, Tóth Béla, Molnár Béla, Nagy Kálozi Lili. Jelenleg is van helyi tervezőnk, aki megrendelésre készít csipketerveket, például családi címet, monogramot vagy vállalkozások logóját. Legutóbb a helyi „Gólyafészkes Óvodá”-nak készítettünk egy teljesen új csipkét, amely egy gólyát ábrázol. A nyugdíjba vonuló kollégákat ajándékozza az intézmény ezzel a csipkével.

A 115 éves évforduló alkalmából az elmúlt évben kiírtunk egy országos pályázatot csipketervek készítésére. E kiírásnak az volt a célja, hogy a motívumkincsünket megújítsuk. Igyekeztük a fiatalokat megcélozni, szakirányú főiskolákra, egyetemekre küldtük el a felhívásunkat. A felhívásra az ország minden részéről érkeztek pályamunkák, 38 pályázó több mint 100 pályamunkával nevezett. Januárban öttagú bírálóbizottság döntött a helyeztekről. Öt tervet díjaztunk, három helyezett és kettő különdíjas lett. Ezt az öt tervet a

csipkevarróink ki is varrták, és a múzeumban megtekinthetők. Voltak olyan pályaművek is, amelyeket díjazni nem tudtunk, de a jövőben kivarrásra kerülhetnek.

– *A terokészítő pályázatnál meg volt-e adva a téma?*

– A téma nem volt megadva, de a halasi csipke motívumvilágához kapcsolódnia kellett, és közben valami újat is kellett alkotni.

– *Volt-e a pályamunkák között olyan, amely hosszú távon is maradhat a kollekciónban?*

– Nagyon szép monogramokat készített a 3. helyezettünk, és erre már van is érdeklődés. Az 1. helyezett egy nagyon modern megjelenésű páva lett, ez azért is érdekes, mert a halasi csipke motívumvilágára jellemző a páva. A hatalom és a pompa szimbóluma. De ez a terv egy teljesen új vonalvezetéssel ábrázolja a pávát. Az egyik különdíjas terv Szent Erzsébetet ábrázolja, erre is van már megrendelésünk. Ezek biztosan beépülnek a meglévő motívumkincsbe.

– *A csipke színe marad fehér?*

– A kezdetekben voltak próbálkozások színes cérnával, de ez teljesen elmaradt, és fehéreként stabilizálódott a halasi csipke. Ma is csak fehér cérnával varrunk. Azt szoktuk mondani, hogy a halasi csipkét a különböző öltések színezik.

– *Milyen alapanyagból dolgoznak?*

– Jelenleg a cérnát egy közvetítőn keresztül Egyiptomból szerezzük be. Sajnos ilyen minőségű, nagy feszítőszilárdságú, többször sodrott lencérrát ma Magyarországon nem állítanak elő.

– *A tárgyak funkciójában történt-e változás?*

– Mindenképpen. A csipke kialakulásakor alapvetően a női ünnepi viselet kiegészítője és a lakás díszje volt. Ez ma már nem így van. Ma a csipke elsősorban a kiemelkedő, jeles alkalmak ajándéktárgya. Halason szerencsére divat, és beépült a halasi emberek gondolkodásába, hogy évfordulóra, születésnapra, esküvőre halasi csipkét ajándékoznak. Bevételünk nagyrészt ebből adódik. Vannak törekvéseink arra, hogy a csipkét használhatóvá tegyük. Terítőként üveglap alá helyezve használható. Készülnek belőle ékszerek, gyűrűk, fülbevalók, medállok. Főként a medállok népszerűek, ezekre a honlapunkon keresztül az ország minden tájáról érkezik megrendelés. Nagyon szép motívumaink vannak, amelyeket ezüst- vagy bronzkeretbe foglaljuk. Legújabb próbálkozásunk a csipke alkalmi, modern ruhákban való elhelyezése. Felkerestük Hrivnák Tünde ruhatervezőt, aki készített egy kollekción, melyben az alkalmi ruhákat halasi csipke díszíti. Ebbe az irányba is szeretnénk továbblépni. Ez évben már két divatbemutatónk is volt, egyik a Csipkeházban, a másik Szentendrén.

– *Említette a halasiak pozitív viszonyát a csipkéhez.*

– A halasiak nagyon szeretik a halasi csipkét, szívükön viselik a sorsát. Másrészt büszkeség is a lakosságnak, hogy ilyen kincsünk van. Példaként említhetem a Csipkeházzal szembeni társasházon a csipkefal elkészítését, amelyet helyi vállalkozók adakozásából sikerült megvalósítani. Az állványozást, a festéket, az átadási ünnepség költségeit mind helyi felajánlásból fedeztük.

– *Hogyan született meg ennek a csipkefalnak az ötlete?*

– Egyik kuratóriumi tagunk az interneten talált rá az alkotó munkáira. A lengyel graffitó művész, NesPoon a világon mindenfelé jár, és a helyi csipkéket festi meg épületekre,

elhagyott házak falára, járdára. Felkerestük, és örömmel vállalta a munkát. Nagyon megtetszettek neki a halasi csipke motívumai. Ezzel kapcsolatban említtem meg, hogy nagyon fontosnak tartjuk a jövőre vonatkozóan a nyitást a közönség felé. A halasi csipke a múlt század szülöttje, de nagyon fontos, hogy átmenjünk a mai korba. Ezt a célt szolgálják a már említett új hasznosítási törekvések, a megújuló honlapunk, a csipkefal, a Múzeumok Éjszakáján kínált programjaink, a nagy nyilvánosság előtti megjelenéseink. Mindezt ugyanakkor úgy tesszük, hogy a színvonalat, a kiváló minőséget megtartsuk.

– *Korábban említette, hogy Hrivnák Tünde tervezőnő exkluzív megjelenésű ruhadarabokra teszi a halasi csipkét díszítőelemként. A halasi csipke mindig exkluzív termék volt?*

– Igen, mindig is az volt. Azt szokták mondani, hogy az ára az aranyéval vetekszik. Ha súlyra nézzük, akkor ez igaz is. Egyrészt a 100% kézi munka, másrészt a végtermék finomsága, könnyedsége alkotja az értékét. A motívumok egyedi és különlegesek. Minden egyes darab egyedi, mert a csipkevarrók művészi szabadsággal rendelkeznek. Ez azt jelenti, hogy az öltésfajtákat saját meglátásuk szerint variálhatják. Ez adja az elkészült darabok egyediségét. Az árában ez is megjelenik. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a halasi csipke nem elérhetetlen. A kisebb darabok, például egy medál, egy lepke bárki számára megfizethető.

– *Arra van-e lehetőség, hogy a látogatók szuvenírt vásároljanak a múzeumban?*

– Igen, vannak szuvenír tárgyaink is: csipkemotívumos hűtőmágnés, szemüvegtörlő, kulcstartó, csokoládé, képeslap.

– *Milyen a Csipkeház kapcsolata a felnövekvő nemzedékkel, az óvodákkal, iskolákkal?*

– Tavaly indítottunk egy kezdeményezést a közel 25 éve működő, helyi óvodapedagógusokból álló Szivárvány Bábszínházzal. Műsorukra tűzték a *Halasi csipke* című produkciót, amely egy kb. 20 perces zenés mesejáték. Ebben a csipkék életre kelnek, és bemutatják életük legszebb történéseit. Már több előadást tartottak a Csipkeházban, melyekre nagycsoportos óvodásokat és kisiskolásokat hívtunk. A gyerekeket lenyűgözte az előadás. Ezt követően végignézték a múzeumot, a kézműves asztalunknál csipkemintákat színezhettek, kirakózhattak, csipketerítőket vághattak ki. A kézműves asztal állandó eleme a kiállítótérnek, így ha családok érkeznek a múzeumba, a gyerekek elfoglalhatják magukat.

A nagyobb korosztály érdeklődését már nehezebb fenntartani. A középiskolások kezébe adjuk a tűt, cernát, és megpróbálhatják a cernát tűbe fűzni, egy-két öltést öltetni. A város egyik középiskolájában pedig magyar érettségi tétel a halasi csipke, így a végzős diákok mindig ellátogatnak hozzánk, meghallgatnak egy tárlatvezetést, és megnézik, hogyan készül a csipke. Igyekszünk az érdeklődésüket megfogni és megtartani, de úgy gondoljuk, hogy elektronikus eszközökkel ez sikeresebb lenne.

– *Ennél a korosztálynál talán már az is elég, ha tud róla, ismeri, és egy másik életszakaszában majd visszatérhet hozzá.*

– Igen, ez így van, meg kell érn arra, hogy az ember ezt a csipkét értéknek tekintse.

A halasi csipke védett termék, és védjegye is van. A halasi csipke 1935 óta védjegyzett. Védjegye a három egymást keresztező hal, mely a város címeréből került a csipkére. A város címerében a középső hal felfelé néz, a mi védjegyünkben lefelé. Ez a védjegy minden munkadarabon megtalálható, a legkisebb, 3 cm átmérőjű medálcsipkétől kezdve a több ezer munkaórás darabokig. A csipkevarrást nem könnyű elsajátítani, így nem félünk a hamisítástól. Megtanulásához minimum egy év kell, napi rendszeres gyakorlás mellett. Rendkívüli kitartás, jó kézügyesség, művészi beállítottság kell hozzá. Nem mindenki

alkalmas a csipkevarráásra. Aki viszont megszereti, az jellemzően egy életpályát, szenvedélyt választ magának.

– *Nehéz utánpótlást találni?*

– Igazából nem. Jelenleg három fiatal tanulók van, akik maguk jelentkeztek erre a munkára. Szeretik a kézimunkát, az aprólékos munkát. Egy év a tanulási időszak, ezt követően tudnak olyan darabokat készíteni, ami már eladható. Egy év alatt megtanulják az öltéseket, majd később az egyenletességet tartani, ami a nagyobb munkáknál rendkívül fontos.

– *Ki tanítja be az új csipkevarrókat?*

– A művészeti vezetőnk tanítja a fiatalokat. Az első lépés megtanulni tűbe fűzni a cérnát, utána kontúrozást tanulnak. Természetesen van ennek egy menete, folyamata.

– *Milyen előképzettséggel érkeznek a lányok?*

– Nincsen előírás erre vonatkozóan. Azt kérjük, hogy saját munkákat, hímzéseket, vagy ha az nincs, akkor rajzokat hozzanak be. Ebből képet kapunk a kezűességükről.

– *A csipkét felhasználják-e más szakmák kiindulási alapként? Vannak-e hasonló próbálkozások esetleg vastag cérnával, egyszerűbb technikával?*

– A háború idejéből őrzünk egy csipkét, amit vastagabb cérnából varrtak, mivel akkor nem tudták beszerezni a szükséges leheletvékony cérnát. A technika ugyanaz volt, de a légiességét elvesztette, teljesen más lett a végeredmény. A motívumainkat nem tudjuk, képtelenség védeni, azok megtalálhatók a neten, és így fel is használják őket különböző célokra, például hímzésre, díszítésre. A védett jelleg arra vonatkozik, hogy csipkét ezzel a technikával csak itt, a Csipkeházban, a mi műhelyünkben lehet előállítani.

– *A városban van-e egyéb felhasználása a csipkének?*

– Az önkormányzat a város díjazottjait halasi csipkével jutalmazza: a díszpolgárok, a Pro Urbe díj birtokosai, az Év sportolója, az Év edzője, a testvérvárosok képviselői is ezt kapják. A halasi csipke a magyar állam protokollajándék-listáján is szerepel. A kezdetektől sok híres ember kapott ajándékba halasi csipkét, például 1916-ban Zita királyné egy halasi csipkével díszített tarsolyt kapott ajándékba koronázása alkalmából. II. János Pál pápa 1996-os magyarországi látogatásakor, valamint II. Erzsébet királynő, Bush elnök felesége, a jordán királyné, a japán hercegnő is kapott halasi csipkét ajándékba.

– *Beavatna bennünket, hogy a protokollajándékok megrendelése hogyan történik?*

– A megrendelést például az Emberi Erőforrások Minisztériuma Protokoll Főosztálytól kapjuk, aki rendszeres megrendelőnk. Díszsebkendőket, lepkéket vásárolnak. Legutóbbi megrendelésünk a vizes világbajnokság szervezőcsapatától érkezett. 40 darab egyforma csipkét rendeltek a FINA vezetősége számára. Keretbe foglaltuk, többnyelvű tájékoztatót tettünk mellé, valamint az eredetiséget igazoló Certificate-et melléeltük, mely minden halasi csipke mellé jár. A Certificate-en szerepelt, a csipke tervezője, kontúrozója, varrója, és az, hogy hány munkaóra alatt készült el. Protokollajándékot a hungarikumok közül szoktak választani, tehát ezeknél a megrendeléseknél sokat segít, hogy a halasi csipke hungarikum.

– *2014-ben lett a halasi csipke hungarikum. Ez mit jelentett a továbbiakban azóta?*

– Nagyon sokat jelentett például a látogatók számában, hiszen a hungarikumokra kíváncsiak az emberek. Gyakran előfordul, hogy egy iskolás vagy egy nyugdíjas csoport olyan utazást szervez, amelyben több hungarikumot összekapcsol: a halasi csipkét, a kalo-

csai népművészetet és a kalocsai fűszerpaprikát. A hungarikummá minősítés a reklámban, megjelenésekben is segített. A Földművelésügyi Minisztérium Hungarikum Főosztálya szervezésében megjelentünk például az OMÉK-on, a bécsi nagykövetségen jártunk, Berlinbe tudtunk kiállítani.

– *A honlapon olvasható egy beszámoló a csipkekonferenciájukról. Milyen rendezvény ez, és vannak-e más programjaik?*

– A csipkekiállítás kiemelt rendezvényünk, amely minden évben a város napjával egyidejűleg, május első hétvégéjén kerül megrendezésre. Ez egy szakmai és idegenforgalmi rendezvény. Egyrészt a szakmabelieknek egy találkozási, ismerkedési, tapasztalatszerzési lehetőség, meg lehet egymás munkáit nézni, lehet ismerkedni az újdonságokkal. Kapcsolatban vagyunk a Magyar Csipkekészítők Egyesületével, és erre az eseményre meghívjuk az egyesület tagjait. A jelentősebb csipkekészítő műhelyeket is vendégül látjuk, és kiállítjuk a termékeiket. A kiállításon minden csipkekészítő technika megjelenik. Rendszerint van egy díszvendégünk is, amely a koncepciónk szerint minden második évben külföldi. Ebben az évben, a 115. évforduló alkalmából a belga csipkét hívtuk vendégként.

– *A város gazdasági életében szerepet játszik-e a csipke?*

– Mint idegenforgalmi húzóerő igen. Az ide érkező csoportokat próbáljuk itt tartani, hogy ne csak átutazók legyenek, hanem legalább egy napot töltsenek el a városban. Számos érdekesség, látnivaló van. Többek között a Thorma János Múzeum, amelynek készülóban van az új épületszárnya, ahol a nagybányai festőket fogják bemutatni. Megtekinthető a Berki Galéria, tervben van a városháza tornyának látogathatóvá tétele, a város északi részén található a Sóstó. A csipke tehát segít a látogatókat a városba hozni, és erre építhető egyéb más program.

Jelenleg előkészítés alatt áll egy turisztikai pályázat, és ha sikeres lesz, akkor szeretnénk 2018-ban felújítani a múzeumot, a fogadóteret. Megtartjuk az élő csipkevarrást a múzeumban, de a kiállítóteret a mai kor elvárásainak megfelelően modernizáljuk. Sok nyugdíjas csoportunk van, ők értékelik igazán a csipkét, de a városba érkező fiatalok, külföldi diákok is mindig eljönnek a Csipkeházba. Szeretnénk hozzájuk is utat találni, és az ő érdeklődésüket is fenntartani. A pályázatnak része egy országos reklámkampány is, és bízunk abban, hogy ez fellendíti majd a látogatóforgalmat. A vásárlók pedig általában a látogatókból lesznek.

Az interjút készítette Sági Norberta